
УДК 811.161.2'374.2:46

Людмила Туровська

Інститут української мови НАН України, м. Київ

МАКРО- ТА МІКРОСТРУКТУРА ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО СЛОВНИКА ТЛУМАЧНОГО ТИПУ

У статті проаналізовано теоретичні напрацювання термінографії як практичного втілення термінологічної діяльності; розглянуто різні погляди на поняття «макроструктура» та «мікроструктура термінологічного словника»; схарактеризовано особливості побудови термінологічного словника суспільно-політичного спрямування; зацентовано увагу на принципах організації статей у термінологічному словнику.

Ключові слова: *термінологічний словник, мікро- та макроструктура словника, реєстр словника, суспільно-політичний словник.*

Сучасну термінографію багато дослідників розглядає не лише як теоретичну науку, але й як практичну діяльність з укладання словників (Х.К. Сейгер, Г. Піхт, Р. Хартманн, С. Ландау, П.М. Денисов, В.М. Лейчик, К.Я. Авербух, В.В. Дубічинський, Л.О. Симоненко, Є.А. Карпіловська, Т.Р. Кияк) [51 — 54; 49; 42 — 43; 48; 11; 28; 1; 15; 34; 16 — 17; 18]. Зважаючи на це, закономірним видається намагання випрацювати принципи і критерії відбору слів до корпусу спеціального словника, а також систему ремарок, практичне завдання яких — адекватно й повно відобразити особливості й умови вживання спеціальних мовних одиниць.

Відповідно до потреб користувачів сучасних словників для точного й вичерпного відображення мовної картини світу необхідне уніфікування словникової статті з повним набором ремарок, додаткової інформації (частина мови, синоніми, антоніми, сполучуваність реєстрового слова тощо), дефініції, що долучає позамовний матеріал про історію появи слова, довідковий матеріал із необхідними коментарями про специфіку сфери вживання, ілюстрації.

© Л.В. ТУРОВСЬКА, 2018

Організація відомостей у термінологічному словнику може мати різноманітну і доволі складну структуру. На жаль, єдиної типології і термінології в цій сфері поки не випрацювано. І хоча в лінгвоукраїністиці теорію класифікації словників розроблено в працях відомих мовознавців Л.В. Щерби, Л.С. Паламарчука, П.Й. Горецького, колективних монографіях Н.Ф. Клименко, М.М. Пешак, Є.А. Карпіловської та ін. [38; 8], проте у термінознавстві маємо лише окремі розвідки Л.О. Симоненко, М.В. Комової, В.В. Дубічинського, Т.Р. Кияка та ін. [33; 23; 14; 18; 34]. Традиційно структуру словника описують через поняття «макроструктура» і «мікроструктура», проте ці терміни використовують із різними значеннями і вони мають низку суттєвих недоліків, що яскраво ілюструють такі авторитетні джерела: «Введение в терминологию» [10] и «Teaching and Researching Lexicography» [43].

Під «макроструктурою» (macrostructure) в англomовних джерелах найчастіше розуміють принцип організації словникових статей в основному корпусі словника. С.В. Гриньов [10: 30, 32] додає до цього поняття також склад і взаємодію всіх композиційних частин словника. Власне організацію словникових статей у корпусі він пропонує називати «медіоструктурою». Водночас Р. Хартманн під медіоструктурою (medio structure) розуміє «різні засоби доступу до відсилань» [43: 65]. Це, очевидно, те саме, що Х. Бергенхольц і С. Тарп називають «структурою відсилань» (cross-reference structure) [39: 16]. Для опису складу і взаємодії частин словника Р. Хартманн використовує термін *мегаструктура* (megastructure), а Х. Бергенхольц і С. Тарп — термін *фреймова структура* (frame structure). Отже, термінологія ще не усталена.

Двомовна термінографія також має свою специфіку і гостро потребує власної термінології. Стрімке поширення електронних словників також зумовить внесення певних змін у традиційний поняттєвий апарат термінографії.

Відкритим залишається питання про межі макро- і мікроструктури. Виокремлювані дослідниками елементи макроструктури [10: 40] нерідко стосуються і мікроструктури. Наприклад, алфавітно-гніздовий порядок відбиває послідовність подання не лише словникових статей, але й підстатей, а питання про принципи фіксування багатозначних слів та омонімів може стосуватися також їхнього формування, а не лише розміщення одне відносно одного.

Попри сучасні захоплення, з одного боку, макроструктурами, макропідходами, глобальними кібернетичними схемами електронного майбутнього людства, а з іншого — мікроструктурами, мікроаналізом, елементарними стандартними й універсальними одиницями змісту, «молекулярними» рівнями знакових систем, термінографія, як і філологія, за своєю суттю орієнтується на «людські пропорції», тобто на одиниці «середньої величини» [11: 29].

Очевидно, відповідь на питання, чим відрізняються словники від інших видів довідкових видань, насамперед від енциклопедій і довідників,

варто шукати серед таких трьох ознак, як «зміст правої частини», «призначення», «читацька аудиторія», остання з них не диференційна, оскільки більшість довідкових видань може бути адресована як визначеним групам користувачів, так і найширшому колу читачів. Тому принципів відмінності між словниками й іншими типами довідкових видань мають бути пов'язані або зі змістом правої частини, або з призначенням, або і з тим і з іншим.

Нині випускають багато спеціальних словників різних типів і обсягу у друкованій та електронній формі. Суспільно-політичні й лінгвістичні чинники зумовлюють необхідність створення спеціальних словників, завданнями яких є максимально повне й точне відображення явищ і подій суспільного життя, накладання ідеологічно-оцінних характеристик на нейтральні загальноживані лексичні одиниці, а також поява нових термінів на позначення політичної дійсності.

Модель електронного словника має кілька переваг: можливість швидкого оновлення словника, пошук слів у всіх граматичних формах, не обмежений місцем набір інформаційних категорій і ремарок, різних довідок, багатий ілюстративний матеріал, урахування потреб і редагування самим користувачем словникової статті, зокрема виведення на екран усіх розділів інформації. Призначення такого довідника — стати методичним посібником з оволодіння комунікативно правильним використанням мови суспільно-політичного життя, передати значення, роль оцінного й ідеологічного чинників або їх накладання на поняття.

Без сумніву, комбінування кількох типів словникових видань гарантує різнобічний опис реєстрових одиниць і задовольнить потреби сучасного користувача.

Чинники, що впливають на параметри словника і процес його створення, можна розділити на власне лексикографічні та зовнішні. Перші пов'язані із задоволенням потреб користувачів словника, другі коригують проект словника відповідно до реальних умов словникового проекту. До власне лексикографічних чинників належить матеріал, із яким користувачі здійснюють ті чи ті операції, характер цих операцій, а також інформаційні потреби користувачів і потреби, пов'язані з особливостями пошуку й сприймання інформації. Об'єктивність відомостей про реальні запити користувачів залежить від учасників і методів збирання інформації. До зовнішніх чинників зараховуємо ресурси, вимоги сторін, що надають ці ресурси, обмеження, пов'язані з носієм інформації, а також світосприйняття автора словника. Визначальними принципами термінографії є чітке адресування та прагматична зумовленість. Внутрішні діалектичні суперечності протиріччя, притаманні словникові, а також необхідність однозначно вирішувати у цій праці питання, що не мають загальноприйнятого трактування, зумовлюють поширення в термінографії суб'єктивних чинників, які важко формалізувати.

Як інформаційний продукт словник покликаний задовольняти відповідні запити користувачів, що виникають під час звернення у їхній

діяльності до того чи того мовного матеріалу. Окрім того, у користувачів є також певні потреби, пов'язані з особливостями пошуку і сприйняття інформації. Такі вимоги частково визначають зміст і структуру словника і тип носія. Якщо словник не укладений для особистого вжитку, у автора, на жаль, немає точних відомостей про реальних користувачів і їхні запити. Ще менше відомостей про конкретний матеріал, із яким матимуть справу користувачі. Тому параметри словника залежатимуть також від методів збирання матеріалу, споживачів, їхніх потреб, а також від того, хто буде збирати цю інформацію й інтерпретувати її.

Отже, для повноцінної функціональності словника, його ліва частина має бути впорядкована — бажано способом, що забезпечує найшвидший і простий доступ до необхідної інформації та відповідає його призначенню.

Проте оптимальний спосіб упорядкування — це лише вимога до термінографічної продукції, але не її ознака, інакше статус багатьох словників був би сумнівний. Як ознаку словника лінгвісти пропонують уважати упорядкованість одиниць будь-яким чином, який сприяє відшукуванню потрібної інформації.

Конфлікт простежуємо і між інформаційними потребами користувачів й особливостями сприйняття ними інформації. З одного боку, користувач очікує від словника певної повноти інформації, а з іншого — надмірний її обсяг ускладнює сприймання й опрацювання. Окрім того, укладачі словника змушені орієнтуватися на «середньостатистичного» споживача і типові ситуації використання, через що в одній ситуації й для одного користувача інформації може виявитися недостатньо, а в іншій ситуації й для іншого — її буде забагато.

Формування реєстру словника спеціальної лексики, збирання інформації про одиниці словника і вибір джерел неможливі без глибокого розуміння того, що таке спеціальні тексти і які типи спеціальних одиниць у них використовують [33].

На жаль, на практиці провести чітку межу між спеціальними і неспеціальними сферами складно. По-перше, зарахування галузі до спеціальної багато в чому має конвенційний характер і зазнає змін [53: 40; 35: 159]. По-друге, щоденна побутова діяльність певною мірою пов'язана зі спеціалізацією, і всім час від часу доводиться обговорювати спеціальні теми [2: 62; 32: 90]. На нашу думку, до спеціальних треба зараховувати такі сфери, поняттєвий апарат яких невідомий широкому загалу мовців.

Значний вплив на зміст словника мають джерела і методи роботи з ними. Робота з першоджерелами передбачає ряд завдань: вибір типів джерел; відбір матеріалів, які будуть використані як першоджерела; вибір методів опрацювання і збереження інформації; власне стадія опрацювання й збереження інформації; фіксування інформації про джерела словника (для внутрішнього користування і/або для користувачів). Під час планування словникового проекту варто скласти ієрархію типів джерел із огляду на їхню цінність та відповідність завданням саме цього словника

й умовам проекту. Типи джерел краще оцінювати за такими базовими ознаками, як об'єктивність, загальноприйнятність, хронологічна адекватність, зрозумілість і рівень витрат на отримання й опрацювання інформації. Ці основні критерії можуть бути в разі потреби уточнені або доповнені іншими, специфічними для конкретного проекту. Під час ранжування типів джерел варто надавати перевагу тим, які найкраще поєднують потрібні параметри.

У зв'язку з тим що для підготовки словника зазвичай потрібно кілька років, а зміни пріоритетів у науці, техніці й суспільному житті відбуваються дуже швидко, спробуємо оцінити актуальність вибраної тематики на найближчу перспективу.

Зовнішня структура словника. Українські термінологічні словники тлумачного типу мають складну структуру зовнішніх параметрів, а саме: вступна частина — передмова або вступ, список умовних скорочень, список використаних джерел, власне словник і додатки.

Макроструктура словника. Майже для всіх проаналізованих словників характерний традиційний алфавітний принцип подання матеріалу, за якого реєстрові одиниці розміщені за початковими буквами. Цей порядок, своєю чергою, передбачає розміщення «буква за буквою» та «слово за словом».

На склад реєстру найчастіше впливають такі чинники: інформаційні потреби користувачів; важливість терміноодиниць для фахової комунікації, їхня частотність і відтворюваність; системність, теоретичні визначення одиниць спеціальної лексики і практичні критерії їхнього виокремлення; особливості предметної галузі, що підлягає термінографуванню; склад джерел словника і методи їх добирання; компетенція, кваліфікація укладачів; склад словників, виданих раніше за цією темою; призначення і проєктований обсяг словника, склад і обсяг інформації про одиниці реєстру, часові, матеріальні, людські й технічні ресурси словникового проєкту.

Традиційний підхід у роботі з укладання словникових видань передбачає кілька етапів: визначення типу лексикографічного довідника і його адресата, добір джерел, випрацювання принципів формування словника і способів лексикографування реєстрових одиниць.

Так, зокрема, етапи укладання словника суспільно-політичної термінології (далі — СПТ) передбачають: випрацювання критеріїв відбору лексичних одиниць до корпусу словника, визначення джерел вхідних одиниць й адресата довідника, визначення місця запланованого лексикографічного видання в сучасній типології словників, лексикографічних принципів опису реєстрових слів.

Зважаючи на проаналізований теоретичний матеріал, під суспільно-політичною лексикою (далі — СПЛ), складником якої є й відповідна термінологія, розуміємо сукупність лексичних одиниць, що передають поняття суспільної, політичної і соціальної реальності, пов'язані з ідеологією і використовувані практично в усіх сферах повсякденної комунікації.

Під час укладання словника випрацювані критерії відбору (частота й актуальність явища, позначуваного терміном, наявність писемних підтверджень, у тому числі й електронних) і принципи лексикографічного опису реєстрових слів: ліберальний підхід до введення лексичних одиниць до корпусу (науковий, загальнозживаний вокабуляр, спеціальний жаргон, назви державних програм, закладів, служб, міжнародних організацій тощо). Набір функціональних ремарок уможлиблює забезпечити користувача від нерозбірливого, довільного використання поданих термінів; фіксація всіх можливих маркерів реєстрового слова дає змогу представити різні ідеологічні оцінки відмінних одне від одного суспільств і їхнього ставлення до цих реалій; вибір прикладів визначений завданням забезпечити додаткову семантичну інформацію або продемонструвати синтаксичну поведінку словникової одиниці в мовленні.

Такий лексикографічний підхід зумовлює структуру словникової статті: заголовне/реєстрове слово, граматична характеристика, дефініція, ілюстративний матеріал.

На основі проведеного аналізу вітчизняних і закордонних словників різних типів можна зробити висновок, що термінографи по-різному підходять до проблеми введення й опису СПЛ. Наприклад, деякі укладачі у своєму прагненні надати користувачеві додаткову позамовну інформацію чи етимологічну довідку про реєстрове слово перетворюють видання в посібники з історії. Інші автори, вводячи лексику суспільно-політичного життя в корпус тлумачного словника, не враховують оцінний аспект. Проте простежуються загальні тенденції, важливі для розуміння оцінно-ідеологічного контексту, запропонуємо свою модель спеціального словника СПТ.

Оцінювання неминуче в будь-якому словниковому виданні. Воно може виявлятися експліцитно або в дефініції, або в ремарках, або одночасно і в дефініції, і в ремарках. Більше того, як показує аналіз словників, оцінка може бути виражена на всіх мовних рівнях. Тому перед термінографами постає проблема випрацювання такої системи ремарок, яка адекватно й об'єктивно передаватиме користувачеві інформацію про оцінний відтінок реєстрової одиниці, навіть потенційно можливий у процесі комунікації, а також про те, хто є об'єктом і суб'єктом оцінювання в конкретній ситуації вживання заголовного слова. Так, у словнику СПТ зафіксовані емоційно забарвлені слова, які використовують для аксіологічної характеристики, здебільшого негативної, окремих прошарків суспільства. Поширеними є назви людей за характером і способами їхньої політичної діяльності, прихильністю / неприхильністю до тієї чи тієї форми правління, певної ідеології (*націоналісти, праві, москвофіли, автономісти, безпартійні*), а також назви з соціально-оцінним, часто перифрастичним, значенням (*кнутопоклонник, шовініст, українофоб, культурник, поплічник, зрадник*).

Отже, новий ліберальний підхід до формування словника зумовлює пошук нових можливостей інформування користувача про специфіку вокабуляра, позначеного ідеологічно-оцінним компонентом.

Актуальність такого довідника викликана потребами сучасного користувача, який бажає отримати максимально повну й точну інформацію про лексичну одиницю, специфіку її функціонування в процесі комунікації і потім зробити власний висновок. Саме словники, що містять нейтрально-оцінні характеристики і не нав'язують певні погляди, а фіксують стан мови на момент опису, необхідні людям.

Мікроструктура словника. Для всіх словникових статей обов'язкові такі пункти, сформовані за час еволюції термінографії: 1) реєстрове (заголовне) слово; 2) граматичні позначки; 3) дефініція; 4) цитата.

Принципи організації статей у словнику настільки багатовекторні, що складно перерахувати й назвати кожен рівень структури. Замість традиційних, але полісемічних і розмитих термінів «макроструктура» і «мікроструктура» останнім часом термінографи дедалі частіше надають перевагу використанню конкретніших і прозоріших терміноодиниць, наприклад «структура словникової статті», «взаєморозміщення частин словника» [24 — 25].

Так, у Словнику суспільно-політичної термінології фіксація нових термінів відбувається з урахуванням часу появи, зумовленості, вживаності та словотвірного значення. Матеріал подано за алфавітно-гніздовим принципом.

Одним із розв'язань проблеми вибору опорного слова є використання пермутаційного порядку, за якого багатокomпонентну одиницю наводять на кожен зі значущих компонентів, що входять до її складу. До такого порядку прихильні багато авторів як до зручного користувачеві [6: 48 — 49; 30: 51; 10: 34]. Його недоліком є збільшення обсягів словника і кількості повторюваної інформації. У словниках спеціальної лексики, крім алфавітного, часто використовують тематичний порядок розміщення словникових статей. Існує значна кількість різновидів тематичного порядку, але в термінологічних словниках найчастіше придатнішим стає систематичний порядок, за якого статті організовано відповідно до логіко-поняттєвої структури описаної предметної галузі [10: 35 — 36]. Організація корпусу за тематичним принципом змушує користувача постійно звертатися до алфавітного покажчика, що дуже сповільнює роботу. Окрім того, він потребує більших витрат часу й ресурсів порівняно з алфавітним [39: 198]. Однак загально визнано, що тематичний покажчик — корисне доповнення до алфавітного корпусу [12: 13; 6: 62]. Правила тематичної організації матеріалу описані в багатьох посібниках із термінографії [39: 195 — 199].

У спеціальних словниках можуть бути застосовані й інші принципи впорядкування одиниць — потекстовий, хронологічний, частотний [10: 35], проте їх більше використовують в особливих типах словників. Зокрема, частотний принцип упорядкування може бути корисний у словниках, призначених для самопідготовки синхроністів.

Оскільки сфера функціонування лексики на позначення явищ суспільно-політичного життя дуже широка — це фактично будь-яка сфера

людського спілкування (масова комунікація, різноманітні суспільні заходи, повсякденне спілкування тощо), потрібно визначити межі суспільно-політичного вокабуляра, вивчити специфіку ідеологізованих слів і сфери їхнього використання, походження, а також визначити місце цих одиниць у відповідній «ніші» системи національної лексики.

Під час використання гніздування постає питання про те, під яким словом варто розміщувати багатокomпонентні одиниці (словосполучення і складні слова). У практиці світової лексикографії використовують 4 критерії вибору опорного слова: синтаксичний, семантичний, порядковий і частотний, кожен із яких має свої переваги і недоліки [4: 71 — 72]. У термінографії словосполучення переважно розміщують за опорним іменником. Наприклад, **відносини** ...; в. владні, в. етнонаціональні, в. міжсетнічні, в. міжнародні, в. політичні, в. соціальні; **війна** ...; в. гібридна, в. громадянська, в. інформаційна, в. політологічна, в. холодна; **держава** ...; д. адміністративна, д. демократична, д. правова, д. самостійна, д. світська, д. соціальна, д. унітарна, держава-агресор; **катастрофа** ...; к. глобальна, к. гуманітарна, к. екологічна, к. етнічна, к. соціальна, к. техногенна.

До «Словника суспільно-політичної термінології» залучено не лише традиційні для української терміносистеми назви суспільно-політичних понять і реалій, що давно ввійшли в ужиток, а й нові, які останнім часом набули узуального статусу. До перших належать: *абсолютизм, авторитаризм, адміністрація, суспільство, безробіття, бюрократизм, держава* та інші. До других — терміни *валютування, ваххабізм, геополітика, глобалізація, денацифікація, дефляція, дефолт, ізоляціонізм, істеблішмент* та ін. Ці одиниці становлять ядро досліджуваного корпусу номінацій. До периферії увійдуть терміни економіки, фінансів, історії, релігій: *бонус, квотум, госпітальєр, дебітор, девальвація, демпінг* тощо. Значна частина термінів відобразатиме політичні реалії, що характеризують життя сьогоденішнього українського суспільства. До таких номінацій належать, зокрема: **імпічмент** — *особливий порядок і встановлена законом процедура притягнення до відповідальності та усунення з посади за грубі порушення закону найвищих посадових осіб до завершення терміну повноважень, одержаних ними внаслідок виборів*; **екзитпул** — *громадське опитування виборців на виході з виборчої дільниці після голосування про їхні результати для оперативного прогнозування загальних результатів виборів*.

Дібрані з матеріалів засобів масової інформації терміни розподілено за основними лексико-семантичними групами: **терміни державно-територіального устрою**: *державних виконавчо-розпорядчих органів влади* (Міністерство фінансів України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів, уряд, місцева адміністрація); *назви представників владних структур* (міський голова, міністр, президент, градоначальник); *назви нормативно-правових актів* (акт, декрет, декларація, наказ, рішення, розпорядження, указ); *процесів* (приватизація, модернізація, тестування, централізація); *суспільних явищ* (бюрократизм, гласність); *форм державної влади та правління* (конституційний устрій, держава, федерація, автономія, республіка,

народоправство, автократизм, централізм); *знаків і символів країни* (герб, прапор, тризуб, гімн); *властивостей* (колегіальність, суб'єктивізм, толерантність); **політології**: *назви елементів системи виборів у державі* (спостерігач, екзитпул, виборці, електорат, мандат, кандидат, виборча кампанія, передвиборча агітація, виборча апатія); *назви політичних акцій і заходів* (пікет, страйк, дебати, суспільний катаклізм); *політико-ідеологічні концептуальні номінації, що характеризують різні типи політичної свідомості* — *політичні та ідеологічні вчення, концепції, доктрини, громадські рухи й течії* (європеїзм, націоналізм, ідеалізм, панрусизм, лібералізм, гуманізм, шовінізм); *назви нових демократичних свобод людини в Україні* (демократія, консолідація, незалежність, відродження); *форм організації політичних сил* (коаліція, опозиція, мажоритарник); *лексика сфери зовнішньої політики та дипломатичної практики* (дипломат, делегація, міжнародна інтервенція, митний кордон, антиросійська коаліція, окупація, переговори); **соціології**: *назви класів, прошарків суспільства, що відображають соціально-майнову диференціацію* (народні маси, селянство, службовець, фермер, аграрій, безробітний); *назви світоглядних понять, що віддзеркалюють інтереси, ідеали людей, станів, суспільства загалом* (одностайність, солідарність, сентименталізм, сервілізм, народолюбство, урапатріотизм, українське самозречення); *найменування характерних для української спільноти ідейно-моральних тенденцій* (деморалізація, зросійщення, полонізація, українізація); *назви етнічних спільнот* (нація, українство, громадянство, народність, демос); *назви соціальних процесів дезорганізації суспільного життя* (репресії, насильство, терор, реакція, ворогування, українофільський рух, офіційні обмеження, адміністративні репресії, національні змагання, хліборобські страйки); **економіки**: *підсистем економічної науки* (менеджмент, маркетинг, мікроекономіка, макроекономіка); *осіб, які займаються економічною діяльністю* (андерайтер, брокер, аджастер, букмекер, маклер, скелтер, підприємець, трейдер); *економічних процесів* (безробіття, валоризація, глобалізація, монопсонія, біржова інтервенція, інтенсифікація, інтернаціоналізація); *концепцій, течій, політики* (аграрна політика, біополітика, біоекономіка, неоінституціоналізм, гедонізм, геополітика, неолібералізм); *лексеми, що стосуються економічної політики держави, найменування фінансово-банківської та податкової сфер* (капітал, цінні папери, експропріація, фінансові інституції, торгівля, економічна експансія, дотація, бюджет, хронічний дефіцит, податок, банк, кредитувати, банкрутство); **юриспруденції**: *назви законодавчих документів* (закон, декларація, Конституція, законодавство); *політичних процесів перебудови державної системи або окремих її частин* (брексит, федералізація, децентралізація), *прав та свобод людини* (свобода друку, особиста недоторканність, правопорушення, сецесія).

Як писав Л.В. Щерба, «кожне більш-менш складне слово по суті має бути предметом наукової монографії, а відповідно, важко чекати закінчення якого-небудь хорошого словника. А словники потрібні і потрібно віднаходити якийсь компроміс» [38: 72]. Це зумовлює появу в терміно-

графії і нових підходів до укладання фахових словників, і пошук оптимальної структури, і задоволення вимог не лише лінгвістів, а й користувачів словниковим продуктом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авербух К.Я. Терминография: традиционное и специфическое. *Теория и практика научно-технической лексикографии: Сб. статей*. Москва, 1988. С. 27 — 34.
2. Берков В.П. Вопросы двуязычной лексикографии: Словник. Ленинград, 1973.
3. Берков В.П. Заметки об определении терминов в филологических и энциклопедических словарях. *Проблематика определенных терминов в словарях разных типов*. Ленинград, 1976. С. 140 — 144.
4. Берков В.П. Двуязычная лексикография: Учебник. 2-е изд., перераб. и доп. Москва, 2004.
5. Герд А.С. Терминологический словарь среди других типов словарей. *Современная русская лексикография, 1980: Сб. статей*. Ленинград, 1981. С. 106 — 112.
6. Герд А.С. Основы научно-технической лексикографии: (Как работать над терминологическим словарем). Ленинград, 1986.
7. Герд А.С. К определению понятия «словарь». *Проблемы лексикографии: Сб. статей*. Санкт-Петербург, 1997. С. 191 — 203.
8. Горещкий П. Історія української лексикографії. Київ, 1963.
9. Гринев С.В. Введение в терминологическую лексикографию: Учеб. пособие. Москва, 1986.
10. Гринев С.В. Введение в терминологию. 2-е изд., перераб. и доп. Москва, 1995.
11. Денисов П.Н. Основные проблемы теории лексикографии: Автореф. дис. ... д-ра филол. наук. Москва, 1976.
12. Донской Я.Л. Словник в научно-технической лексикографии: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. Ленинград, 1986.
13. Дубичинський В.В. Лінгвістичний апарат на опис лексичних та термінологічних паралелей. *Збірник Харківського історико-філологічного товариства*. Харків, 1993. С. 117 — 124.
14. Дубичинский В.В. Искусство создания словарей: Конспекты по лексикографии: Учеб. пособие. Харьков, 1994.
15. Дубичинский В.В. Теоретическая и практическая лексикография. Вена — Харьков, 1998.
16. Карпіловська Є.А. Машинні версії традиційних словників як основа для укладання комп'ютерних словників та тезаурусів. *Мовознавство*. 1996. № 4 — 5. С. 19 — 22.
17. Карпіловська Є. Динаміка сучасної української мови в словниках нового покоління. *Українська мова*. 2004. № 3. С. 3 — 29.
18. Кияк Т.Р. Лингвистические аспекты терминоведения: Учеб. пособие. Киев, 1989.
19. Кияк Т.Р. Проблеми української термінографії. Старі уроки за нових умов. *Vocabulum et vocabularium*. Харків, 1994. Вип. 4. С. 191 — 198.
20. Клименко Н.Ф., Пешак М.М., Савченко І.Ф. Формалізовані основи семантичної класифікації лексики. Київ, 1982.
21. Клименко Н.Ф., Пешак М.М., Ярун Г.М., Карпіловська Є.А. Лексична семантика в системі «людина-машина». Київ, 1986.
22. Комарова З.И. Семантизация в терминографии. *Очерки научно-технической лексикографии: Сб. статей*. Санкт-Петербург, 2002. С. 33 — 47.
23. Комова М. Класифікація термінологічних словників. *Проблеми української термінології*. Львів, 2008. С. 144 — 147.
24. Кудашев И.С. О понятии «лексикографический параметр» и параметрической типологии словарей. *Научно-техническая терминология*. 2002. Вып. 1. С. 69 — 72.
25. Кудашев И.С. Словарь как артефакт: лексикографическое определение словаря. *Человек. Язык. Искусство (памяти профессора Н.В. Черемисиной). Материалы Международной научно-практической конференции*. Москва, 2002.

26. Котелова Н.З. Семантическая характеристика терминов в словарях. *Проблематика определений терминов в словарях разных типов*. Ленинград, 1976. С. 30 — 44.
27. Лейчик В.М. Лексикографическая терминологическая деятельность (классификация и методика создания терминологических словарей). *Терминология библиотечного дела: Сб. науч. трудов*. Москва, 1975. С. 6 — 15.
28. Лейчик В.М. Особенности терминологии общественных наук и сферы ее использования. *Язык и стиль научного изложения: (Лингвометодические исследования)*. Москва, 1983. С. 70 — 88.
29. Лейчик В.М. Терминоведение: Предмет, методы, структура. Изд. 2-е, испр. и доп. Москва, 2006.
30. Марчук Ю.Н. Основы терминографии: Метод. пособие. Москва, 1992.
31. Маткина И.В. Структурная классификация терминологических словарей. *Очерки научно-технической лексикографии: Сб. статей*. Санкт-Петербург, 2002. С. 128 — 146.
32. Перерва В.М. Перерождаются ли термины в общем употреблении? *Современная русская лексикография: Сборник*. Ленинград, 1981. С. 89 — 97.
33. Симоненко Л.О. Українська наукова термінологія в лексикографічному опрацюванні. *Українська наукова термінологія*. Львів, 2010. № 3. С. 12 — 22.
34. Суперанская А.В., Подольская Н.В., Васильева Н.В. Общая терминология: Вопросы теории. Москва, 2003.
35. Татаринов В.А. Составление локальных терминологических словарей как один из приемов подготовки специалистов по иностранному языку. *Иностранные языки в высшей школе: Учеб.-метод. пособие*. Москва, 1982. Вып. 17. С. 116 — 121.
36. Толикина Е.Н. Термин в толковом словаре. *Проблематика определений терминов в словарях разных типов*. Ленинград, 1976. С. 45 — 57.
37. Украинский семантический словарь. Проспект. Співуклад. Н.Ф. Клименко, М.М. Пешак. Київ, 1990.
38. Щерба Л.В. Опыт общей теории лексикографии. *Избранные работы по языкознанию и фонетике*. Ленинград, 1958. Т. 1.
39. Bergenholtz H., Tarp S. Manual of Specialised Lexicography. John Benjamins Publishing, 1995.
40. Geeraerts D. Principles of Monolingual Lexicography. Hausmann F. J. et al. (eds) *Worterbcher: ein internationales Handbuch zur Lexikographie: an international encyclopedia of lexicography: encyclopedie internationale de lexicographie*. Teilbd 1. Berlin: de Gruyter, 1989. P. 287 — 296.
41. Haiman J. Dictionaries and Encyclopedias. *Lingua*. 1980. Vol. 50. № 4. P. 329 — 357.
42. Hartmann R. Lexicography, Translation and the So-Called Language Barrier. Snell Hornby M. & Phil, E. (eds) *Translation and Lexicography: Papers Read at the EURALEX Colloquium Held at Innsbruck 2–5 July 1987*. Amsterdam: Benjamins, 1989. P. 9 — 20.
43. Hartmann R. R. K. Teaching and Researching Lexicography. New York: Longman, 2001.
44. Hatherall G. Studying Dictionary Use: Some Findings and Proposals. Hartmann R. R. K. (ed.) *LEXeter '83 Proceedings. Papers from the International Congress on Lexicography at Exeter, 9–12 September 1983*. Tübingen: Niemeyer, 1984. P. 183 — 189.
45. Hausmann F.J. Dictionary Criminality. Hausmann F.J. et al. (eds) *Worterbcher: ein internationales Handbuch zur Lexikographie: an international encyclopedia of lexicography: encyclopedie internationale de lexicographie*. Berlin: de Gruyter, 1989. P. 97 — 101.
46. Hausmann Franz J., Herbert E. Wiegand. Component Parts and Structures of Monolingual Dictionaries. Hausmann Franz J. et al. (Eds.). 1989 — 1991. P. 328 — 360.
47. Landau S. Dictionaries. The Art and Craft of Lexicography. Cambridge: Cambridge University Press, 1989.
48. Landau S. Dictionaries. The Art and Craft of Lexicography. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
49. Picht H. Knowledge Representation in Terminology. *Лексика, лексикографія, термінографія в русській, американській і других культурах: Матеріали VI Міжнародної школи-семінара, Іваново, 12–14 вересня 2005 г.* Іваново, 2005. С. 15 — 23.
50. Picht H., Draskau J. Terminology: An Introduction. Guildford: University of Surrey, 1985.
51. Sager J.C. The Dictionary as an Aid in Terminology. Hausmann F. J. et al. (eds) *Worterbcher: ein internationales Handbuch zur Lexikographie: an international encyclopedia of lexicography: encyclopedie internationale de lexicographie*. Teilbd 1. Berlin: de Gruyter, 1989. P. 167 — 170.

52. Sager J. C. A Practical Course in Terminology Processing. Amsterdam: Benjamins, 1990.
53. Sager J.C. Language Engineering and Translation: Consequences of Automation. Amsterdam: Benjamins, 1994. P. 181 — 208.
54. Sager J.C. Terminology Compilation: Consequences and Aspects of Automation. *Handbook of Terminology Management / compiled by Sue Ellen Wright and Gerhard Budin*. Amsterdam: Benjamins, 2001. P. 761 — 771.
55. Temmerman R. Innovative Methods in Specialised Lexicography. *Terminology*. 2003. Vol. 9. № 1. P. 117 — 135.

REFERENCES

1. Averbukh, K. (1988). Terminography: traditional and specific. *Theory and practice of scientific and technical lexicography*. Moscow (in Rus.).
2. Berkov, V. (1973). About bilingual lexicography: Dictionary. Leningrad (in Rus.).
3. Berkov, V. (1976). Notes on the definition of terms in philological and encyclopedic dictionaries. *The problem of terms' definitions in dictionaries of different types*. Leningrad (in Rus.).
4. Berkov, V. (2004). Bilingual lexicography: Textbook. 2 ed. Moscow (in Rus.).
5. Gerd, A. (1981). Terminological dictionary among other types of dictionaries. *Modern Russian lexicography*. Leningrad (in Rus.).
6. Gerd, A. (1986). Fundamentals of scientific and technical lexicography: (*How to work on a terminological dictionary*). Leningrad (in Rus.).
7. Gerd, A. (1997). Definition of the concept "Dictionary". *Problems of Lexicography*. St. Petersburg (in Rus.).
8. Horetskyi, P. (1963). *History of Ukrainian lexicography*. Kyiv (in Ukr.).
9. Grinev, S. (1986). Introduction to terminological lexicography: (Textbook). Moscow (in Rus.).
10. Grinev, S. (1995). Introduction to Terminography. 2 ed. Moscow (in Rus.).
11. Denisov, P. (1976). The basic problems of the theory of lexicography: Author's abstract. of thesis ... Dr. philol. sciences. Moscow (in Rus.).
12. Donskoy, Ya. (1986). Dictionary in scientific and technical lexicography: Author's abstract of thesis ... Cand. philol. Sciences. Leningrad (in Rus.).
13. Dubichinsky, V. (1993). Linguistic apparatus for the description of lexical and terminological parallels. Collection of Kharkiv Historical and Philological Society. Kharkiv (in Ukr.).
14. Dubichinsky, V. (1994). The Art of Creating Dictionaries: Synopses on Lexicography. Kharkiv (in Rus.).
15. Dubichinsky, V. (1998). Theoretical and practical lexicography. Vein — Kharkiv (in Rus.).
16. Karpilovska, Ye. (1996). Machine versions of traditional dictionaries as the basis for making computer dictionaries and thesauri. *Linguistics*, 4, 5, 19 — 22 (in Ukr.).
17. Karpilovska, Ye. (2004). Dynamics of the modern Ukrainian language in the dictionaries of the new generation. *Ukrainian language*, 3, 3 — 29 (in Ukr.).
18. Kyyak, T. (1989). Linguistic aspects of terminology. Kyiv (in Ukr.).
19. Kyyak, T. (1994). Problems of Ukrainian Terminography. Old lessons under new conditions. *Vocabulum et vocabularium*. Kharkiv, 4, 191 — 198 (in Ukr.).
20. Klymenko, N., Pashchak, M., Savchenko, I. (1982). Formalized basics of semantic classification of vocabulary. Kyiv (in Ukr.).
21. Klymenko, N., Peshchak, M., Yarun, G., Karpilovskaya, Ye. (1986). Lexical semantics in the system "man-machine". Kyiv (in Ukr.).
22. Komarova, Z. (2002). Semanticization in terminology. *Essays on scientific and technical lexicography*. St. Petersburg. P. 33 — 47 (in Rus.).
23. Komova, M. (2008). Classification of terminology dictionaries. *Problems of Ukrainian terminology*. Lviv. P.144 — 147 (in Ukr.).
24. Kudashev, I. (2002). About the concept "lexicographic parameter" and parametric typology of dictionaries. *Scientific and technical terminology*, 1, 69 — 72 (in Rus.).
25. Kudashev, I. (2002). Dictionary as an artifact: lexicographic definition of the dictionary. *Man. Language. Art. Materials of the International Scientific and Practical Conference*. Moscow. P. 160 (in Rus.).
26. Kotelova, N. (1976). Semantic characteristic of terms in dictionaries. *The problem of terms' definitions in dictionaries of different types*. Leningrad. P. 30 — 44 (in Rus.).

27. Leychik, V. (1975). Lexicographic Terminological Activity (Classification and Methodology for the Creation of Terminology Dictionaries). *Terminology of Librarianship*. Moscow. P. 6 — 15 (in Rus.).
28. Leychik, V. (1983). Features of the terminology of Social sciences and the sphere of its use. *Language and style of scientific presentation*. Moscow. P. 70 — 88 (in Rus.).
29. Leychik, V. (2006). Terminology: Subject, methods, structure. Moscow (in Rus.).
30. Marchuk, Yu. (1992). Fundamentals of Terminography: Method. Moscow (in Rus.).
31. Matkina, I. (2002). Structural classification of terminology dictionaries. *Essays on scientific and technical lexicography*. St. Petersburg. P. 128 — 146 (in Rus.).
32. Pererva, V. (1981). Are the terms reborn in general use? *Modern Russian lexicography: Collection*. Leningrad. P. 89 — 97 (in Rus.).
33. Symonenko, L. (2010). Ukrainian scientific terminology in lexicographic processing. *Problems of Ukrainian terminology*. Lviv, 3, 12 — 22 (in Ukr.).
34. Supersanskaya, A.V., Podolskaya, N.V., Vasilieva, N.N. (2003). General terminology: Theory. Moscow (in Rus.).
35. Tatarinov, V. (1982). Compilation of local terminology dictionaries as one of the methods of training foreign language specialists. *Foreign languages in higher education*. Moscow, 17, 116 — 121 (in Rus.).
36. Tolikina, E. (1976). The term in the explanatory dictionary. *The problem of terms' definitions in dictionaries of different types*. Leningrad. P. 45 — 57 (in Rus.).
37. Ukrainian semantic dictionary. Prospectus. (1990). Klymenko, N., Peschak, M. (Eds.). Kyiv (in Rus.).
38. Shcherba, L. (1958). Experience in the general theory of lexicographers. *Scherba L.V. Selected works on linguistics and phonetics*. Vol. 1. Leningrad (in Rus.).
39. Bergenholtz, H., Tarp, S. (1995). Manual of Specialised Lexicography. John Benjamins Publishing.
40. Geeraerts, D. (1989). Principles of Monolingual Lexicography. *Hausmann F. J. et al. (eds) Worterbcher: ein internationales Handbuch zur Lexikographie: an international encyclopedia of lexicography: encyclopedie internationale de lexicographie*. Teilbd 1. Berlin: de Gruyter. P. 287 — 296.
41. Haiman, J. (1980). Dictionaries and Encyclopedias. *Lingua*. Vol. 50. 4, 329 — 357.
42. Hartmann, R. (1989). Lexicography, Translation and the So-Called Language Barrier. *Snell Hornby M. & Phil, E. (eds) Translation and Lexicography: Papers Read at the EURALEX Colloquium Held at Innsbruck 2–5 July 1987*. Amsterdam: Benjamins. P. 9 — 20.
43. Hartmann, R. R. K. (2001). Teaching and Researching Lexicography. New York: Longman.
44. Hatherall, G. (1984). Studying Dictionary Use: Some Findings and Proposals. *Hartmann R.R.K. (ed.) LEXeter '83 Proceedings. Papers from the International Congress on Lexicography at Exeter, 9–12 September 1983*. Tübingen: Niemeyer. P. 183 — 189.
45. Hausmann, F.J. (1989). Dictionary Criminality. *Hausmann F.J. et al. (eds) Worterbcher: ein internationales Handbuch zur Lexikographie: an international encyclopedia of lexicography: encyclopedie internationale de lexicographie*. Berlin: de Gruyter. P. 97 — 101.
46. Hausmann Franz, Herbert, J., Wiegand, E. (1989 — 1991). Component Parts and Structures of Monolingual Dictionaries. Hausmann Franz J. et al. (Eds.). P. 328 — 360.
47. Landau, S. (1989). Dictionaries. The Art and Craft of Lexicography. Cambridge: Cambridge University Press.
48. Landau, S. (2001). Dictionaries. The Art and Craft of Lexicography. Cambridge: Cambridge University Press.
49. Picht, H. (2005). Knowledge Representation in Terminology. *Vocabulary, lexicography, terminography in Russian, American and other cultures: Materials of the VI International School-Seminar, Ivanovo, September 12–14*. P. 15 — 23.
50. Picht, H., Draskau, J. (1985). Terminology: An Introduction. Guildford: University of Surrey.
51. Sager, J.C. (1989). The Dictionary as an Aid in Terminology. *Hausmann F. J. et al. (eds) Worterbcher: ein internationales Handbuch zur Lexikographie: an international encyclopedia of lexicography: encyclopedie internationale de lexicographie*. Teilbd 1. Berlin: de Gruyter. P. 167 — 170.
52. Sager, J. C. (1990). A Practical Course in Terminology Processing. Amsterdam: Benjamins.

53. Sager, J.C. (1994). *Language Engineering and Translation: Consequences of Automation*. Amsterdam: Benjamins. P. 181 — 208.
54. Sager, J.C. (2001). *Terminology Compilation: Consequences and Aspects of Automation. Handbook of Terminology Management / compiled by Sue Ellen Wright and Gerhard Budin*. Amsterdam: Benjamins. P. 761 — 771.
55. Temmerman, R. (2003). Innovative Methods in Specialised Lexicography. *Terminology*. Vol. 9. 1, 117 — 135.

Статтю отримано 01.08.2018

Lyudmila Turovska

Institute of the Ukrainian Language of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

MACRO- AND MICROSTRUCTURE OF TERMINOLOGICAL EXPLANATORY DICTIONARY

Nowadays the terminological practice is focuses on the creation of special dictionaries of different types and sizes in printed and electronic form. Socio-and-political and linguistic factors necessitate the creation of special dictionaries whose tasks are maximally complete and accurate representation of phenomena and events of social life, the imposition of ideological and evaluative characteristics on neutral, commonly used lexical units, as well as the emergence of new terms for the designation of political reality.

It is emphasized in the article that the factors influencing the parameters of the dictionary and the process of its creation can be divided into actual lexicographic and external ones. The first is related to the satisfaction of the needs of the user dictionary, the second corrects the dictionary in accordance with the actual conditions of the vocabulary project. Actually lexicographic factors include the material with which users perform those or those operations, the nature of these operations, as well as the information needs of users and the needs associated with the peculiarities of the search and perception of information.

It is noted that terminographs meet a problem of working out such a system of remarks that will adequately and reliably transmit to the user information about the estimated shade of the register unit, even potentially possible in the process of communication, as well as about who is the subject and subject of evaluation in a particular situation the use of the headword.

In the Dictionary of socio-and-political terminology, the fixation of new terms takes place taking into account the time of appearance, motivation, use and word-formation significance. The material is given according to the alphabetical and topical pattern.

Keywords: *terminological dictionary, micro- and macrostructure of the dictionary, vocabulary register, socio-and-political dictionary.*